Helmonds Heem

Bibliotheek en Prentenkabinet
Provinciaal Genootschap van
Kunsten en Wetenschappen in
Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch

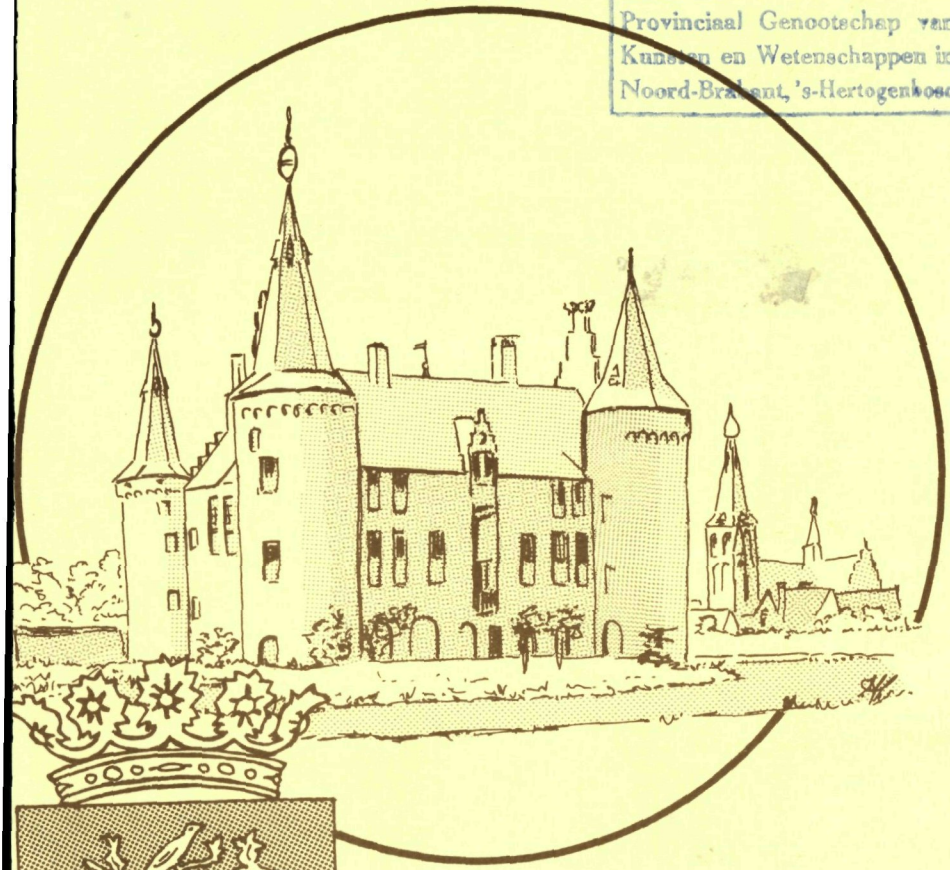

Heemkundekring
Helmond
Peelland

Uitgave van Heemkundekring
HELMOND
Peelland

Opgericht 24 mei 1948

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Juni 1985 - nr.2

Frans Steegmans 1

De St.Lambertus, stadskerk van Helmond
Giel van Hooff 2

De St.Lambertus, stadskerk van Helmond
Geert-Jan van Bussel 7

De Lambertuskerk
Jan Zeeuwen 21

Het geslacht van Bokhoven in Helmond
A.Bodemeyer 23

Helmond monumentaal
Giel van Hooff 40

Secretariaat en abonnementen:

C. van Lierop, Helmondselaan 1
5702 NL Helmond

Redaktie:

G.J. van Bussel
G. van Hooff
H.A. van Krieken
J. Zeeuwen

Redaktie-adres:

Trambrugweg 3 - 5707 XZ Helmond
Telefoon 04920-32783

Typewerk: Mevrouw van Mierlo
Mierlo

Kringlidmaatschap, inklusief abonnement: f 25.- per jaar
Abonnement zonder kringlidmaatschap: f 15.- per jaar

Penningmeester:
H. van Laarhoven, Steenweg 59
5707 CE Helmond

Giro 26.41.099
Amrobank Helmond:
rek. nr. 48.80.23.300

FRANS STEEGMANS.

Op 22 april 1.1. overleed na een ernstige ziekte Frans Steegmans in de leeftijd van 39 jaar in zijn woonplaats Helmond.
Helmond, de stad die hem zo dierbaar was en waarover hij zo vaak zoveel berichtte.

Immers van zijn hand verscheen in 1979 'Het puike van het puike', een geschiedenis van de helmondse toneelgezelschappen van 1880 tot 1980. Een nauwkeurige en uitgebreide samenvatting van een aloude helmondse hobby: het toneelspelen. En dat vanaf 1880, de beginperiode, toen bijna iedereen minimaal 60 uur per week werkte, zodat de repetities in de weinig vrije tijd moest worden gehouden. Meestal in onverwarmde lokalen rond de kleine uurtjes.
Een boek, waarin honderden stadgenoten, akteurs of aktrices, de revue passeerden, met grijze fotos die het stempel van de vorige eeuw droegen. Een tijd met grote ontberingen, maar ook van intens genieten.

Maar Frans deed nog meer. In de Vlasbloem, het historische Jaarboek 1980 schreef hij de kroniek van onze stad over het voorgaande jaar.
Zo noteerde hij op 1 januari 1979: 'In het ondergesneeuwde kasteelraadhuis houdt het college van B & W van Helmond zijn traditionele nieuwjaarsreceptie'.

Omdat onze stad hem zo mateloos boeide, was hij jarenlang lid en bestuurslid van onze Heemkundekring en medewerker aan het personeelsorgaan Ut Waakvlèmke van Obragas.

De instantie, waar hij als registrator en plaatsvervangend hoofd van de afd. Registratuur, archief en typekamer ongetwijfeld veel inspiratie opdeed.
Tot profijt van onze gemeenschap.

Frans, rust in vrede.

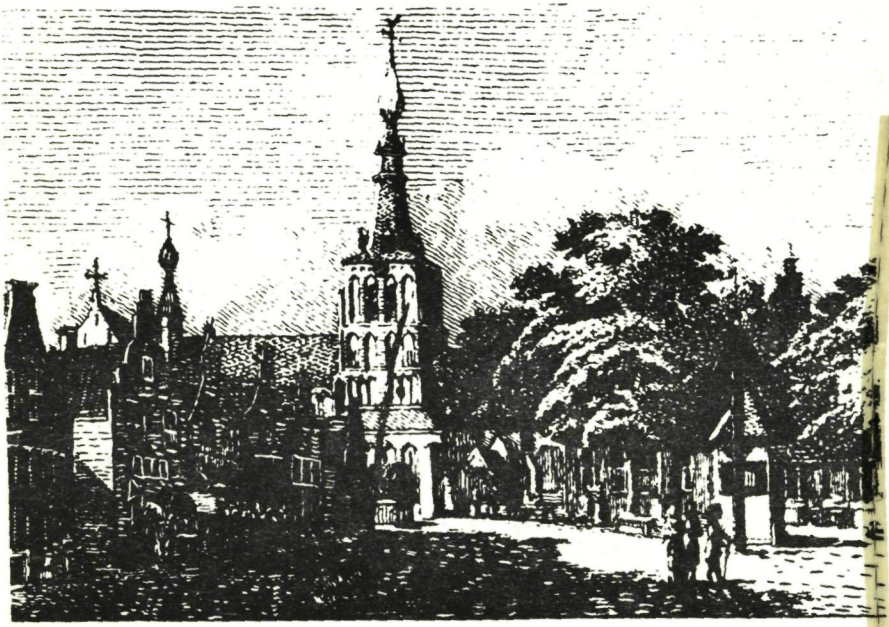

De helmondse Markt met Lambertuskerk
18e eeuwse houtsnede

De Lambertuskerk

DE ST.LAMBERTUS. STADSKERK VAN HELMOND.

(Catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling
April/Mei 1985 in het gemeentemuseum van Helmond)
67 pgs. (ƒ.10,--)

Giel van Hooff

Het is welhaast een gewoonte geworden dat het Helmondse gemeentemuseum in het voorjaar een tentoonstelling wijdt aan een specifiek Helmonds onderwerp. Meestal is een jubileum of een ander heugelijk feit inspiratie voor de keuze van het onderwerp. Ditmaal was het gereedkomen van de eerste fase van de restauratie van de Lambertuskerk de aanleiding. Deze restauratie

had vooral betrekking op de gebrandschilderde ramen. Aan die ramen wordt dan ook in de catalogus een uitgebreid artikel gewijd. Daarnaast zijn er nog een vijftal artikelen in de catalogus opgenomen, die alle een aspect of een deel van de historie van de Lambertuskerk behandelen. Zo zijn er artikelen over interieur en kerkschatten en over degenen die er beroepshalve hebben gewerkt, naast bijdragen over de betekenis van de middeleeuwse Lambertuskerk en de (voor) geschiedenis van de nieuwbouw tussen 1856-1862.

De keuze van de Lambertuskerk als onderwerp voor een tentoonstelling is vermoedelijk niet helemaal een toeval geweest. Jan van Laarhoven, de directeur van het museum, is tenslotte een specialist in kerkenbouw en architectuur. Bij de opening werd de keuze wat nader toegelicht door erop te wijzen dat met name het interieur een van de weinige nog bestaande en samenhangende voorbeelden te zien geeft van een neo-gotisch kerkinterieur. Binnen dit onderwerp zijn er natuurlijk allerlei thema's en aspecten te bedenken. De keuze van de samenstellers hierin is uiteraard enigszins willekeurig. Beperkingen in tijd e.d. spelen hierbij een rol.

Ik kan goed begrijpen dat men dan vaak de neiging heeft om het meest concrete en het best gedocumenteerde, het gebouw, de inboedel e.d. centraal te stellen, waarbij dan vaak de geloofsgemeenschap rond de kerk op de achtergrond verdwijnt. Ik wil alleen maar zeggen dat we, nu een deel van de geschiedenis van de Lambertuskerk vastgelegd is, maar dat er nog genoeg over te onderzoeken en te schrijven valt.
De artikelen zijn over het algemeen goed leesbaar. Jammer dat er m.i. vaak 'moeilijke' woorden worden gebruikt, waar goed en begrijpelijk Nederlands ook mogelijk is. Wat de inhoud betreft wil ik slechts enkele kleine aanvullingen op enkele artikelen geven.

In het artikel ~~van~~ het zilverwerk blijkt dat het moeilijk is om de omvang en de samenstelling daarvan in

het verleden vast te stellen. Na de teruggave van de kerk door de protestanten aan de katholieken (1805) zijn de oude kerkschatten vermoedelijk (voor een deel ?) weer teruggekeerd. Voor nieuw zilver was er in eerste instantie geen geld (pg.56). Een aardig idee van de verschillende voorwerpen die in het midden van de 19e eeuw aanwezig waren, kan wellicht verkregen worden uit de processtukken rond de berechtiging van een diefstal uit de Lambertuskerk begin October 1849 (1). Als vermist wordt dan o.a.een zilveren wereld - kloot opgegeven. Op dezelfde pagina worden kort de drie zilversmeden die in het begin van de 19e eeuw actief waren besproken.Op grond van welke bronnen vast te stellen is dat Andries van Hoeck na 1810 niet meer actief was in zijn vak als zilversmid staat niet vermeld. Het lijkt me echter onwaarschijnlijk dat hij op 53-jarige leeftijd al ging rentenieren. In een akte uit 1818 wordt hij in ieder geval nog als zilversmid vermeld. (2)

Het is een origineel idee geweest om ook aandacht te schenken aan de werkers aan de kerk en daarbij niet alleen de onvermijdelijke lijst van geestelijken te produceren maar ook namen van de leden van het kerkbestuur, de kosters, organisten en zelfs de orgeltrappers te geven. Het is onduidelijk waarom de lijst van kosters pas in de 19e eeuw begint, terwijl er ook al eerder kosters aan de kerk verbonden waren (3). Ter aanvulling: een voorganger van Frans Dirks was vermoedelijk H.van den Boogaart (4). De inkomsten van de koster kwamen niet alleen uit kerkelijke kas. De koster was vermoedelijk ook tevens een soort begrafenisondernemer. Dirks bemiddelde in ieder geval bij de bestelling van bidprentjes: onderaan enkele Helmondse bidprentjes uit de periode 1820-1850 staat vermeld: ' bij F.Dirks.' Wat de organisten betreft: ik heb het vermoeden dat er twee Haenens in de 19e eeuw organist zijn geweest. Het is mij niet duidelijk of Egidius Antonius Hubertus Haenen -die vermoedelijk in 1843 uit Helmond is vertrokken - (5) dezelfde is

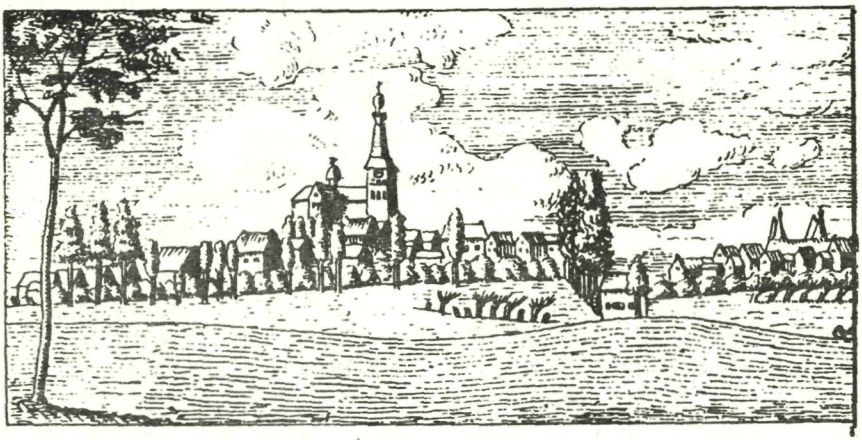

Zicht op Helmond, met als markant herkenningsteken de oude Lambertuskerk (Aug.Sassen, Top.Hist.Atlas van Helmond)

als de vermeldde H.Haenen, (pg.65 en 67).

Om nog even op de zilversmeden terug te komen: Jan Hermans houdt vermoedelijk in 1880 op als zilversmid maar overlijdt pas later.(6) Ondanks al deze kleine aanvullingen -en vermoedelijk zijn er wel meer te maken- is weer een deel van Helmonds kerkhistorie op een verzorgde en zorgvuldige manier bijeengebracht.

(1) Prov.Dagblad van Noordbrabant,1849,nos.81 en 84 (9 en 19 oct.)

(2) GAH, Not.Arch., Akte J.v.d. Foelart 1818, no.81

(3) Zie bijv.: Bossche Bijdragen, 2e deel, pg.80-81 (C.J.Zwijsen: Een jaar kapelaan te Helmond 1773/ 1774).

(4) Volkstelling 1810, pg. 5.

(5) GAH, Not.Arch., Not.A.F.Bocholt, 1843, no.213,

(6) GAH, Coll.Kranten, Zuid-Willemsvaart, 27 april 1881 en GAH, Bev.Reg. 1880 -'90, dl. A,fol.119

P.S.

Wat de onduidelijkheid over de gebrandschilderde ramen en de makers ervan betreft, kan ik wellicht een klein tipje van de sluier oplichten: een van de eerste ramen die door een gebrandschilderd raam wordt vervangen is het venster achter het grootaltaar.
In 1862 wordt daar door Nicolas te Roermond een raam met een voorstelling van ' de Zaligmaker met 2 leerlingen aan tafel in Emaus'geplaatst, een geschenk van een R.C. Priester uit Helmond.

('De Noordbrabanter' , 1862, 15 april)

Lambertus onder de hamer. Besprekingsartikel van de bundel De (St.) Lambertus.
Stadskerk van Helmond (Helmond 1985).

G.J.van Bussel.

De Lambertuskerk

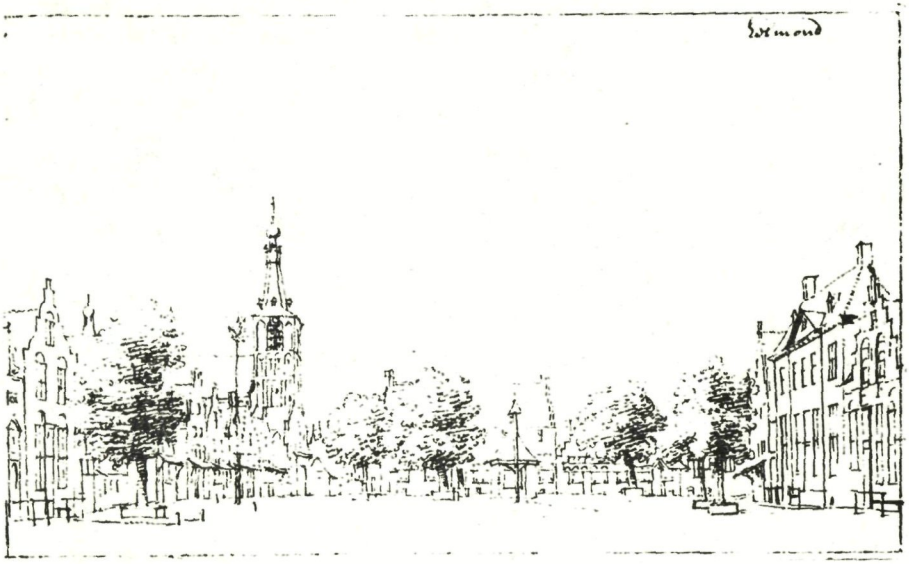

Markt met Lambertuskerk

De uit een gezamenlijk initiatief van Gemeentemuseum en Gemeentearchief van Helmond voortgekomen bundel artikelen over de Lambertuskerk vormt een aanvulling op een expositie over de geschiedenis van de kerk. Bij de stroom van lovende opmerkingen over zowel expositie als begeleidende bundel wil ik mij graag aansluiten, zij het met betrekking tot deze laatste niet geheel zonder kritiek. Een serieuze uitgave met zekere wetenschappelijke pretenties verdient immers ook een serieuze, kritische bespreking, die ook de eventuele zwakke punten in het geheel naar voren brengt. Zeker

een bundel die een waardevolle bijdrage vormt tot de Helmondse historiografie is een dergelijke kritische reactie meer dan waard.

De bundel kenmerkt zich door een uitstekende verzorging in de stijl van De Vlasbloem. De tekst wordt goed afgewisseld met fotomateriaal, wat de bundel een zeer aantrekkelijk aanzien geeft. Ook het niveau van de opgenomen artikelen staat over het algemeen op een redelijk peil. De bundel toont opnieuw aan dat Helmond op dit moment beschikt over een aantal zeer gekwalificeerde auteurs.

Uit het voorwoord blijkt dat het doel van de bundel was de opvulling van enkele hiaten in de kennis omtrent de geschiedenis van de Lambertuskerk. De vraag of dit gelukt is moet na lezing met enig voorbehoud bevestigend worden beantwoord. Zeer nadrukkelijk moet namelijk worden vooropgesteld, dat voornamelijk die opvulling kunsthistorisch is. Het laatste artikel Werkers aan de kerk roept de vraag op of het wel om de opvulling van een hiaat gaat.

Een gevolg van de kunsthistorische inslag van de bundel is dat het begrip kerk wordt gebruikt in de enge betekenis gebouw. De kerk in brede zin, dat wil zeggen als gemeenschap, als parochie, komt niet aan de orde. Een kerkbestuur alleen kan men daartoe niet rekenen. Daarbij beschrijven Maarschalkerweerd en Van der Voort het functioneren van dat bestuur wel, maar alleen in verband met zaken direct in bestrekking staande met het kerkgebouw. Ook het artikel Werkers aan de kerk voorziet niet in deze behoefte.

Zo vind ik het persoonlijk jammer dat er geen artikel in de bundel opgenomen is dat ingaat op de maatschappelijke betekenis van de kerk in de laatste twee eeuwen. Dit zou ook gepast hebben in het kader van de andere vooronderstelling genoemd in het voorwoord, namelijk dat er voornamelijk bijdragen opgenomen waren over de

negentiende en twintigste eeuw. Het zwaartepunt van de bundel ligt inderdaad op die periode, maar zich er helemaal toe beperken is niet mogelijk gebleken,zoals lezing van vier van de zes artikelen zal aantonen. Hoewel dit als zodanig geen opvulling van een hiaat zou zijn, valt het toch enigszins te betreuren dat er geen artikel gewijd is aan de patroon van de Helmondse kerk: St.Lambertus. Dat is immers, zoals de heer Maarschalkerweerd zelf stelt op bladzijde 15, de enige constante in de Helmondse kerk-geschiedenis. Hoewel hierover recentelijk wel is gepubliceerd (zie: T.Söhngen-Van Gotum, Sint Lambertus, patroon van deze stad, in: Heemkroniek Helmonds Heem, dec.1983,124-144), zou het toch een verrijking van de bundel zijn geweest aandacht aan deze heilige te wijden. Daarin had - om de kunsthistorische tendens vast te houden - ingegaan kunnen worden op de voorwerpen die op dit moment nog steeds aan deze heilige herinneren. Het niet opnemen van een dergelijk artikel is, binnen de gestelde doelstelling, natuurlijk wel te verklaren en - in wezen - ook terecht.

Laat ik mij in het volgende op de eerste plaats beperken tot een aantal algemene opmerkingen, betrekking hebbend op de bundel als een geheel.

Het eerste dat mij opviel was de opstelling van de titelpagina. Alle auteurs die aan de tot stand koming van de bundel hebben meegewerkt worden hier vermeld. Dat is op zich niet ongewoon als er een aparte redactie werkzaam is geweest. Uit de inhoudsopgave blijkt echter dat deze er wel geweest is. De werkzaamheid van een dergelijke redactie is ook in de bundel als zodanig duidelijk te merken.Zo treden er bijvoorbeeld geen overlappingen op van de verschillende artikelen. In een dergelijk geval is echter de gewone gang van zaken dat alleen de leden van de redactie op een titelpagina worden vermeld. Waarschijnlijk is het geringe aantal auteurs reden geweest van deze afwijking van het geijkte model.

Op bladzijde 7 (Voorwoord) heeft de redactie een vormtechnisch steekje laten vallen. Het lettertype dat daar gebruikt wordt voor het woord voorwoord is niet gelijk aan het type kapitaal-letters, dat voor de andere titelvermeldingen wordt gebruikt. Hoewel het zeker niet opvallend is, is het wel een verstoring van het typografische beeld, omdat in dit opzicht zeker eenheid werd nagestreefd.

De foto op bladzijde 8 van de grafzerk van Joost van Broekhoven en Anthony Huyberts hoort op die plaats niet thuis. De naamvermelding erboven maakt duidelijk dat de foto behoort bij een van de artikelen van H.J. M. Kattestaart. Bij lezing blijkt dat het artikel Het interieur van de Lambertuskerk te zijn, waarin deze grafsteen door de schrijfster aan de orde wordt gesteld (bladzijde 19). Het verband met het op bladzijde 9 beginnende artikel van J.van Laarhoven ontbreekt volledig, al is dat natuurlijk niet absoluut noodzakelijk. Maar beter zou het geweest zijn een afbeelding betrekking hebbend op Van Laarhovens artikel op deze plaats op te nemen, zoals dat bij andere artikelen ook is gedaan. De foto van de grafzerk had men moeten plaatsen bij het artikel waarbij deze hoort of, wanneer dat niet mogelijk was, laten vervallen.

In vergelijking met veel andere recente publicaties valt het aantal drukfouten nogal mee. Jammer is alleen dat ze vaak staan op in het oog vallende plaatsen, zoals onderschriften van foto's en tekeningen. Zie bijvoorbeeld bladzijde 9: sepistekening in plaats van sepiatekening; bladzijde 35: De Verrijsenis in plaats van De Verrijzenis. Storend is wel op verschillende plaatsen woorden onjuist worden afgekort. Het moet toch mogelijk zijn om dergelijke fouten te voorkomen. Zie bijvoorbeeld op bladzijde 39: beg-lazing in plaats van be-glazing;bladzijde 44 voors-telling in plaats van voor-stelling; bladzijde 46 Oor-tmans in plaats van Oort-mans.

Op sommige plaatsen wordt naar mijn mening een veel te druk gebruik gemaakt van accenttekens. Vooral in het artikel van Van der Voort komen ze regelmatig voor, ook op plaatsen waar het in wezen niet nodig is. Een beperkt gebruik is toelaatbaar, maar men mag niet vergeten dat deze tekens in de Nederlandse taal eigenlijk niet voorkomen.
Druktechnisch vindt ik het opvallend, dat er problemen blijken te bestaan bij het juist weergeven van een ï met trema. Op bladzijde 44 blijkt het wel te kunnen, op bladzijde 19 niet.

Mijn volgende opmerking betreft de noten en de literatuurvermelding. Tot mijn spijt is de redactie er niet in geslaagd deze vermeldingen aan een standaardregel te onderwerpen. Een dergelijke regel zou de eenheid ten goede gekomen zijn. Nu worden bij de vermelding van literatuur verschillende regels toegepast. Een vooraf vastleggen van een door ieder te gebruiken regel kan dergelijke verschillen voorkomen. Het meest in het oog lopende is echter de volstrekt afwijkende manier waarop bij het laatste artikel, Werkers van de kerk, reeds genoemd, de noten worden weergegeven. Staan ze bij alle andere artikelen helemaal achteraan, hier staan ze onderaan de bladzijde. Daarbij is men dan ook nog niet consequent, want noot 1 van bladzijde 64 staat onderaan bladzijde 65 weergegeven. De redactie had een dergelijke afwijkende manier niet mogen toestaan. Het plaatst dit hele artikel, wat toch al afzijdig staat omdat de kunsthistorische grondslag ontbreekt, nog eens duidelijk in een aparte positie.

Wat tot mijn verbazing afwezig is is de beschrijving van de afbeeldingen op de voor- en achterkaft van de bundel. Vooral met betrekking tot de foto op de achterzijde is dat jammer, want het is de enige afbeelding in de bundel die St. Lambertus zelf toont.

Tot slot van deze algemene opmerkingen een vraag die

bij bestudering van deze bundel bij me opkwam, namelijk wie nu eigenlijk de verantwoording draagt voor deze publicatie. In de colofon en op de titelpagina staat namelijk vermeld dat de bundel een uitgave is van het Gemeentemuseum; op de achterkaft is het een gemeenschappelijke uitgave van museum en archief. De lezer mag raden naar de verantwoordelijke instantie.

Na deze algemene opmerkingen lijkt mij het moment daar om de verschillende artikelen eens apart onder de loep te nemen.

Museumdirecteur J.van Laarhoven neemt het eerste artikel voor zijn rekening, De betekenis van de middeleeuwse Lambertuskerk (bladzijde 9-14), en geeft daarmee naar mijn mening meteen het kwalitatief belangrijkste artikel van de bundel. Het is een verdere uitwerking van het artikel dat hij in 1982 in De Vlasbloem publiceerde (zie: De Vlasbloem III (Helmond 1982), 39-51), en waarin hij de middeleeuwse Lambertuskerk reconstrueerde. Had zijn artikel toen dus betrekking op de kerk zelf, nu handelt het voornamelijk over de architectonische invloed die deze kerk op de kerkenbouw in de omgeving uitoefende. Het blijkt dat die invloed zeker aanwezig kan zijn geweest. Deze conclusie draagt opnieuw bij aan het beeld dat Helmond in meer opzichten een centrumfunctie vervulde dan voorheen werd aangenomen. Het feit dat de kerk monumentaler was dan zijn stijlverwanten duidt naar mijn mening op een betere financiële situatie in Helmond; dat de kerk voor die tijd modern was is een conclusie die ik wel wil onderschrijven. Jammer alleen is dat Van Laarhoven geen melding maakt van zijn bronnen. Vooral in de laatste alinea van bladzijde 11 wreekt dit zich. Hij stelt hier dat de indruk bestaat dat de Helmondse kerk een van de oudste voorbeelden was van de stijlgroep waartoe de kerk behoorde. Bij het aangeven van de hypothetische ouderdom van verschillende stijlverwanten, zoals die van Stiphout en Tongelre, komt zoveel mogelijk, waarschijnlijk en misschien naar voren,

dat de hele passage zeer voorzichting moet worden benaderd. Bij een bronvermelding zou de lezer zich een beeld hebben kunnen vormen van de betrouwbaarheid van de mededelingen. Met een vraag blijf ik op dit moment zitten: met welke andere torens wordt de Helmondse vergeleken bij de afbeelding op bladzijde 12 onderaan ? Ondanks het feit dat de titel misleidend is (een aanvulling met ... op architectonisch gebied zou zeker niet hebben misstaan), kan gesteld worden dat Van Laarhoven met dit artikel een zeer waardevolle aanvulling gegeven heeft op zijn vorige artikel

Het volgende artikel Bouw van de 19de-eeuwse Lambertuskerk (bladzijde 15-27) van gemeentearchivaris P.C.B. Maarschalkerweerd vormt eveneens een zeer interessante bijdrage tot deze bundel.
In zijn inleiding stelt de auteur dat in het navolgende aandacht besteed (zal) worden aan de schuurkerk , de naasting van de middeleeuwse kerk door de katholieken in 1800 en de bouw van de huidige Lambertuskerk.
De laatste doelstelling wordt gedekt door de titel van het artikel,de andere twee niet. Het artikel biedt dus iets meer, al neemt de beschrijving van de perikelen rond de bouw van de nieuwe kerk wel de meeste plaats in beslag (19-26). Zijn eerste doelstelling,beschrijving van de schuurkerk, komt maar zeer beknopt aan de orde (16-17) en ook hier zien we in wezen een beperking op het gebouw en de gang van zaken daarmee direct in betrekking staande. De tweede doelstelling, de naasting van de kerk door de katholieken in 1800,komt in het geheel niet aan de orde. In plaats daarvan vinden we een paragraaf over de bouwstijl van de kerken na de schuurkerken-periode (18-19).
De compositie van het artikel komt op mij verbrokkeld over, vooral omdat de tweede paragraaf eigenlijk losstaat van de rest van het artikel. De vraag dringt zich op of men deze schuurkerken-periode niet in een apart artikel had kunnen behandelen.
Verspreid over het hele artikel gebruikt de auteur nogal eens de term naasting in verband met het op-

nieuw beschikbaar worden van de Lambertuskerk voor de katholieke eredienst. Ik heb toch enkele problemen met deze term; ik zou liever het woord teruggave gelezen hebben, zoals het elders in de bundel ook voorkomt (bijvoorbeeld op bladzijde 56). Die teruggave werd immers wettelijk vastgelegd bij de unitarische staatsregeling van 1798. Bij het woord naasting kan men te veel denken aan een onderdrukkende maatregel, terwijl dat hier nauwelijks het geval is.
Consequent zijn in de vermelding van begrippen kan een zekere verwarring voorkomen. Zo betekenen schuurkerk en kerkschuur exact hetzelfde, maar het door elkaar heen gebruiken van deze termen geeft een onrustig beeld.
Relativering past bij enkele passages die betrekking hebben op de verhouding tussen overheid en katholieken na 1648 (bladzijde 16 en 21). Hoewel in theorie het daar vermelde juist is (... de intolerante houding van de overheid ...;... verbod op de uitoefening van de katholieke eredienst...;... toen door de komst van de Fransen de vrijheid van godsdienst werd veiliggesteld... (bladzijde 21)), past het toch enkele kanttekeningen daarbij te maken. Er blijkt namelijk in de praktijk een groot verschil bestaan te hebben tussen de inhoud van de antipapistische plakkaten en de uitvoering daarvan. Net zoals in de andere delen van de Republiek werden deze plakkaten namelijk grotendeels veronachtzaamd, tot woede natuurlijk van de gereformeerde predikanten. De regenten waren echter absoluut niet bereid om naar de pijpen van deze predikanten te dansen; ze waren verlicht genoeg om iedereen een vrijheid van geweten toe te staan, in de praktijk uitlopend op een vrijheid van godsdienst in het vierde kwart van de zeventiende eeuw. De overheid vond onderdrukking niet nodig, zeker niet wanneer er voor die praktische vrijheid werd betaald. De positie van de katholieken week in wezen niet af van die van de protestanten in de Republiek. Feit blijft echter wel, dat die vrijheid pas na 1795 officieel werd erkend en in de wet

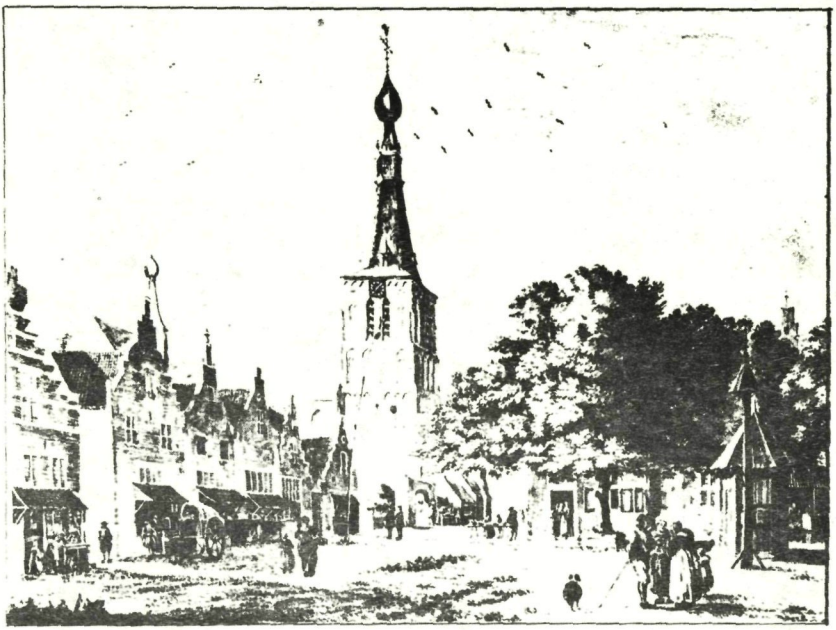

Markt met kerk. Aquarel van J. de Beijer, 1738.
Brussel, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, coll. De Grez.

vastgelegd (zie hiervoor: H.A.Enoo van Gelder, Getemperde vrijheid (Groningen 1972)).
Met plezier las ik de tactische manoeuvres van het kerkbestuur om haar bouwplannen te verwezenlijken. Dit laatste deel van het artikel (19-26), de kern van Maarschalkerweerds bijdrage, is het beste deel ervan. Op een heldere wijze wordt het procedurele gekrakeel met betrekking tot de gerezen problemen bij het plan een nieuwe kerk te bouwen uiteengezet. Opvallend vond ik de uitstekende financiële positie van het kerkbestuur en de geslaagde pogingen een Helmonds consortium de bouw niet uit te laten voeren. Ik waande mij haast in moderne tijden!

Het artikel van H.J.M.Kattestaart, Het interieur van de Lambertuskerk (29-36) vormt een waardevolle opvulling van een lacune. Datgene wat bekend is over het interieur van de Lambertuskerk in de verschillende bestaansfasen, wordt op duidelijke wijze uiteengezet.

Wat mij in de beschrijving echter zo opvalt is dat er zo weinig aanwezig lijkt te zijn wat herinnert aan Lambertus zelf. In 1593 blijkt er, zo suggereert althans de beschrijving op bladzijde 29, geen altaar te zijn geweest van de heilige. In de negentiende eeuw verkoopt de pastoor het Lambertus-hoofdaltaar. Daarna krijgt Lambertus een schaduwpositie als zijaltaar toebedeeld, dat naar mijn mening onvoldoende aan zijn trekken komt in de beschrijving (bladzijde 33). Als hoofdaltaar komt dan een altaar gewijd aan Petrus en Paulus, waarschijnlijk omdat aan dit altaar financiële inkomsten voor de pastoor waren verbonden en aan het Lambertus-altaar niet.
De ruime aandacht die besteed wordt aan het eens in de kerk aanwezige schilderij van Antonius Abt is mijn inziens wel terecht. Toch heb ik enkele kanttekeningen hierbij. In de tekst wordt geschreven dat Antonius wordt afgebeeld met het habijt van zijn orde (bladzijde 30). Tegen deze formulering heb ik ernstige bezwaren, aangezien Antonius nooit tot een orde behoord heeft. Hij was een kluizenaar, die de woestijn ingetrokken was om in strenge ascese te leven. Door zijn reputatie verwierf hij volgelingen, die echter net als hij als kluizenaars leefden en slechts op bepaalde hoogtijdagen bij de heilige bijeenkwamen.Ze hebben echter nooit een regel, de grondslag van elke orde, geaccepteerd. Het waren Pachomius en Basilius, tijdgenoten van de kluizenaar Antonius (4de eeuw), die de grondslagen hebben gelegd van een cenobitisch monasticisme.

Als slotopmerking van mijn bespreking van dit artikel: het slot van deze bijdrage op bladzijde 35 vind ik persoonlijk niet erg gelukkig.

De bijdrage van M. van der Voort, De gebrandschilderde bijbel van de Lambertuskerk (37-53) vormt, ook al door de lengte van het artikel, de kern van de hele bundel. En wel een hele interessante kern, want het onderzoek waarvan verslag gedaan wordt mag er zeker zijn.
De sterke benadrukking door de auteur zelf van het educatieve karakter van deze ramen (bladzijde 37) is volkomen terecht, en wordt prachtig tot uitdrukking gebracht in de titel. Bijbel moeten we hier dan wel verstaan in een brede betekenis. We moeten het zien, zoals de auteur het zelf ook stelt (bladzijde 38), als een bijbel van de armen, de analfabeten, voor wie de gebrandschilderde ramen in eerste instantie bedoeld waren. Tot die bijbel behoren dan ook heel veel elementen die in de Heilige Schrift als zodanig niet voorkomen. Facetten uit de hagiografie spelen hierbij een zeer belangrijke rol, en de voorbeeldfunctie daarvan is onbestreden.
Het artikel valt in twee delen uiteen: het eerste deel (bladzijde 38-43) handelt voornamelijk over het bronnenmateriaal dat er met betrekking tot de ramen en het maken daarvan aanwezig is en de gang van zaken in betrekking daarmee in het kerkbestuur. Het tweede deel(bladzijde 44-51) handelt over de ramen zelf: de indentificatie van het atelier waar ze gemaakt zijn en de beschrijving van elk raam apart.

De teneur van het eerste deel is er een van teleurstelling: het bronnenmateriaal is zo beperkt, dat er weinig met zekerheid kan worden gezegd. De auteur schrijft herhaaldelijk dat het bronnenmateriaal onbevredigend is. Dat is een gevaarlijke uitdrukking in dat verband. Voor hen die toenmaals deze informatie weergaven zal het heus wel bevredigend geweest zijn. In hetzelfde kader past de uitdrukking dat het bronnenmateriaal irritant onvolledig is (bladzijde 43). Dit is veel te sterk. Dat het bronnenmateriaal niet volledig is is jammer, maar we moeten ervan maken wat ervan te maken is. Het is het lot dat elke his-

torische vorser treft en irritatie daarover is uit den boze. De heer v.d. Voort heeft zich goed van zijn taak gekweten en een onbevredigend gevoel is niet nodig, vooral niet omdat blijkbaar al het archiefmateriaal nog niet is doorgenomen (zie bladzijde 52). De hypotheses van Van der Voort lijken een verder onderzoek in ieder geval te rechtvaardigen.
De methoden waarop Van der Voort tot een identificatie komt van de ateliers waar de ramen gemaakt zijn, namelijk op grond van de ornamentatie, lijkt mij aanvaardbaar en overtuigend. Ook hier moet voorop gezet worden dat vragen blijven bestaan. Bij de beschrijving van de afzonderlijke ramen blijkt dat iconografisch van sommige ramen niet veel te maken is. Waar dat wel mogelijk is is naar mijn mening de bescrhijving beknopt.

In de uitleiding (wat een lelijk woord !) blijkt duidelijk wat nog allemaal ondernomen kan worden. Van der Voort heeft nog een geheel veld voor zich liggen, en daarin zijn aangrijpingspunten voldoende te vinden om tot een vervolgartikel te komen. Ik kijk daarnaar in ieder geval met spanning uit, want de hier gepubliceerde bijdrage verdient zonder meer een opvolger.
Ook hier weer een verschijnsel dat mij intrigeert: ook in de ramen geen enkele verwijzing naar Lambertus !

Het tweede artikel van H.J.M.Kattestaart, Het zilverwerk van de Lambertuskerk en de Helmondse edelsmeedkunst (54-59) is het kortste artikel uit de bundel maar niet het minst interessante. Ook hier kan met recht gesteld worden dat er een lacune wordt opgevuld. Het weinige dat over het onderwerp bekend is staat helder en duidelijk bijeen. Het is niet verwonderlijk te vernemen dat de schatkamer van de Lambertuskerk niet zeer uitzonderlijk was. Toch ontbreken mooie kerkelijke voorwerpen niet, zoals uit de afbeeldingen kan blijken. Ook hier geldt weer net als elders mijn hartekreet: Lambertus, waar zijt gij ?

Voorwerpen met Lambertus erop worden niet besproken: het lijkt wel alsof ze er niet zijn, en dat wordt toch ontkend door de afbeelding op de achterkaft. Opmerkelijk is dat onder de edelsmeden het aantal Helmonders zeer gering is, hoewel de constatering niet helemaal onverwacht komt. Een enkele opmerking nog: het werken met afkortingen, zoals bijvoorbeeld op bladzijde 57, moet in teksten zoveel mogelijk vermeden worden.

De bundel wordt besloten met het door mij hiervoor reeds herhaaldelijk genoemde artikel van H.J.M. Kattestaart, Werkers aan de kerk (60-67). Reeds eerder liet ik doorschemeren dat dit het enige artikel in de bundel was waar een kunsthistorische tendens ontbreekt. Staat het om die reden al los van de rest, deze geïsoleerdheid wordt nog versterkt door het feit dat de notenvermelding afwijkend is. Daarbij moet dan ook nog worden aangetekend, dat alle hier vermelde informatie ook elders heel eenvoudig op te sporen is.

Het artikel zoals het opgenomen is richt zich tegen de doelstelling die aan de bundel ten grondslag ligt, namelijk het opvullen van hiaten.
De voornoemde redenen zorgen ervoor dat dit artikel de indruk wekt van een-erbij-moeten, om wat voor reden dan ook. Het verband met de rest van de bundel ontbreekt naar mijn mening enigszins.
Deze opmerkingen doen aan de inhoud van het artikel zelf niets af. Het wekt op mij de indruk een soort encyclopedie te willen bieden over de werkers aan de kerk, en alszodanig is het een makkelijk naslagwerkje. Maar enkele kanttekeningen zijn wel noodzakelijk.

Op bladzijde 62 wordt geschreven .. na de oprichting van het filiaalklooster te Postel... het begevingsrecht van de kerk op 5 mei 1682 opgedragen (werd) aan de abdij Postel. Hierdoor zou de indruk gewekt kunnen worden dat Postel pas in de 17de eeuw werd opgericht. Dat is onjuist: Postel bestond reeds in de 13de eeuw als een priorij van Floreffe.
De literatuur, die op bladzijde 62 en 63 wordt opgege-

ven, had beter in het notenapparaat kunnen worden ondergebracht. De huidige vermelding past niet in de structuur van een artikel.Om dezelfde reden zou men kunnen stellen dat de waardevolle lijsten beter als bijlage hadden kunnen worden opgevoerd. Bij de lijsten van pastoors en kapelaans (bladzijde 63-64) viel mij op dat ze op andere wijze zijn opgesteld dan de andere gegeven lijsten, en dat men daarbij niet consequent is (kijk maar naar de naam Ransius van Luik !). De kapelaanslijst is niet helemaal foutloos. Chronologisch gezien moeten de namen Petrus Kemp en Petrus Verschuure worden omgewisseld. Kapelaan van 1872 tot 1874 was Nicolaas Franciscus Elsen, eerste pastoor van Mierlo-Hout, en niet Nicolaus Franciscus van der Elsen.

Tot slot: bij de foto op bladzijde 60 zijn de voorletters J.Th. voor de naam Hoekx weggevallen. Op de foto op bladzijde 64 heet de kapelaan die naast deken Rath zit niet J.A.J.M.Schellekens, maar G.M.M. Brandsma.

Over het algemeen mag gesteld worden dat de bundel een eenheid vormt tot aan het laatste artikel. Het laatste artikel staat door vorm en inhoud eigenlijk buiten de bundel. Maar duidelijk is dat een waardevolle bijdrage is geleverd tot de geschiedschrijving van Helmond, en dat de hele bundel waardering dubbel en dwars waard is.

Een toekomstig initiatief, waarbij dan ook meer overeenstemming kan bestaan onder de titel van de bundel, zal zeker de moeite waard zijn.

DE LAMBERTUSKERK.

Enkele jaren geleden overleed op 85- jarige leeftijd een parochiaan van de Lambertuskerk, die wij gemakshalve Semoniske noemen.
Een stadgenoot, die trouw, elke zondag, onze stadskerk bezocht, maar zoals zoveel Helmonders bij de Paters in de Molenstraat te biecht ging. Dat was misschien een soort schroom om intimiteiten aan de bekende parochie-geestelijkheid toe te vertrouwen.
Zó was het ook met Semoniske gesteld, die aan het einde van de veertiger jaren op zaterdag voor Pasen naar de Molenstraat snelde om zijn zonden te belijden. Ditmaal viel het bijzonder falikant uit, want toen Semoniske zijn overtredingen had beleden, vroeg de Pater de toezegging, dat dit alles nóóit meer voor zou komen.
Toen Semoniske zei, dat hij dàt niet kon zeggen,ontspon zich een woordenwisseling, die eindigde met 'ut Scheufke'. Een dichtgeschoven raampje, dat inhield dat de geestelijke de zonde niet vergaf en de diskussie sloot.
Vanaf die dag had hij een enorme hekel aan paters, in tegenstelling tot de parochie-geestelijken van Lambertus, waarmee hij het uitstekend kon vinden.
Maar soms zijn Gods wegen ondoorgrondelijk en belandde Semoniske in het Lambertusziekenhuis. En of de duivel ermee speelde, een week na zijn operatie stond daar plotseling een pater aan zijn bed. Een Capucijn in volle oorlogsuitrusting: met capuchon en pij met wit koord.
Toen Semoniske's vrouw de pater erop attendeerde,dat deze zich niet in mocht spannen, verdween de geestelijke alras. Tot tevredenheid van de vrouw, die een woordenwisseling vreesde en blij was dat het rustig was afgelopen.
Toen na enkele minuten de bel ging, dat bezoek was afgelopen, nam ook de vrouw afscheid, maar vroeg met de klink in haar hand, of ze nog iets kon doen ?

'Jazeker', antwoordde Semoniske 'nog un kruikske snèver en' diep zuchtend 'zörg nou us Anna, dè dien auwe vogelverschrikker nie mir op mun kamer kumt....'

Jan Zeeuwen.

RECTIFICATIE NUMMER TWEE.

Door een misverstand is de rectificatie op de laatste pagina van het vorige nummer weggevallen. Het betreft de tekst van noot 15 bij het artikel van Giel van Hooff in Helmonds Heem van december '84:

' In de Helmondse gemeenteraad van 22 maart 1890 wordt gemeld dat 'door de arbeidschmensen 's morgens tusschen 6 en 7 in hun tuintje wordt gewerkt' . Een tweede aanwijzing vormt de verschillende advertenties eind 19e eeuw waarin een groot aantal tuintjes te huur worden aangeboden. Zo worden bijvoorbeeld eind 1897 75 percelen te huur aangeboden (De Zuid-Willemsvaart, 23 oct. 1897) '

Het geslacht van Bokhoven

(Deel III, slot)

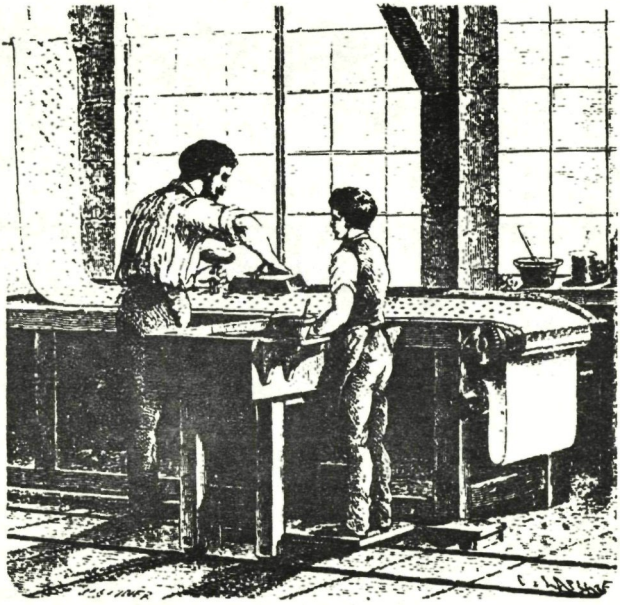

Blauwdrukker, procedé van van Vlissingen

VI A.

JOANNES MATHIAS, geboren 25 Februari 1856, als katoendrukker, huwt te Helmond 18 april 1883, Josephina Huberdina Janssen. Zij was geboren te Helmond 31 October 1860 als dochter van Joannes, katoendrukker en Maria Pelmers.
Joannes Mathias sterft te Helmond 28 februari 1920.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren, t.w.:
Johannes Franciscus, geboren 2 Augustus 1883, zie verder VII A.

Petrus Mathias Johannes, geboren 26 Augustus 1894
overlijdt 1 April 1895.
Johanna Petronella Maria geboren 16 November 1885.
Maria Elisabeth Hendrika, geboren 8 November 1888.
Elisabeth Antonia Hendrika, geboren 9 Augustus 1891.
Petrus Mathias Johannes, geboren 26 Februari 1896,
zie verder VII B.
Josephina Johanna Francisca, geboren 15 December 1899.
Francisca Johanna Maria, geboren 20 October 1905.

VI B.

FRANCISCUS PETRUS LAMBERTUS, geboren 22 April 1869, kuiper, huwt te Helmond 26 Juli 1893, Godefrida van Mierlo, spoelster. Zij was geboren te Helmond 1 Maart 1871 als dochter van Godefridus van Mierlo, ten tijde van het huwelijk reeds overleden en van Johanna Maria van Os.

VI C.

ANTONIUS HUBERTUS, geboren 13 Mei 1875, kuiper, huwt 27 April 1904 te Helmond, Johanna Maria van Falier, spoelster. Zij was 23 jaar en geboren te Vlijmen als dochter van Adrianus, mandenmaker en Lamberta Brok.
Antonius Hubertus overlijdt 8 December 1940.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:
Johanna Maria Francisca, geboren 25 Februari 1905.
Adrianus Lambertus Johannes, geboren 15 April 1906.
Hij overlijdt 29 Juli 1906.
Lamberta Adriana Johanna, geboren 25 April 1907.
Johannes Josephus Antonius, geboren 8 Augustus 1908.
Hij overlijdt 21 Augustus 1908.
Adriana Hendrika Antonia, geboren 21 Augustus 1909.
Johannes Joseph Petrus, geboren 2 Maart 1911.Hij overlijdt 29 December 1911.

Franciscus Johannes Josephus, geboren 20 Maart 1912. Hij overlijdt 17 Maart 1913.
Johanna Francisca geboren 8 Februari 1914.
Josephina Johanna Maria, geboren 21 Maart 1915.
Adriaan Lambertus, geboren 21 November 1916. Hij overlijdt 12 Februari 1917.
Hendrika Antonia, geboren 21 Augustus 1918.
Antonius Hubertus, geboren 3 Februari 1920.

VI D.

JOSEPHUS, geboren 12 Februari 1877, wever, huwt 8 Juli 1912 te Helmond, Elisabeth van Lierop. Zij was te Helmond geboren 9 April 1883 als dochter van Willem van Lierop en Hendrika Hurkmans. Vader Willem van Lierop was ten tijde van het huwelijk van zijn dochter reeds overleden.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren t.w.:
Maria Petronella Wilhelmina, geboren 27 September 1913.
Wilhelmus Johannes Hendricus, geboren 10 October 1914. Hij overlijdt 18 Jan. 1915.
Wilhelmina Henrica Josephina, geboren 19 November 1915.
Johanna, Huberta, geboren 5 Februari 1917.

Hendrica Hubertina, geboren 17 November 1918.
Johannes Josephus, geboren 22 Januari 1920.

VI E.

ADRIANUS, geboren 10 Februari 1853, huwt 9 Mei 1883 te Helmond, Josina Swinkels. Zij was 29 Juli 1859 geboren als dochter van Simon en Anna Maria van Alen. Josina overlijdt al 7 December 1891, haar man Adrianus dus sterft 29 Juni 1932.

De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:

Anna Maria geboren 13 September 1884. Zij overlijdt 12 April 1964.

Francina, geboren 6 December 1891. Zij overlijdt 28 April 1892.

Gertruda, geboren 6 December 1891. Zij overlijdt 11 Mei 1892.

Helena, geboren 2 September 1886. Zij overlijdt 13 Juli 1900.

Johannes, geboren 4 Mei 1888, zie verder VIII C.

Wilhelmina, geboren 16 Januari 1890. Overlijdt te Amsterdam 26 Juli 1965 als weduwe van J. van der Vorst.

VI F.

FERDINANDUS, geboren 23 September 1855, huwt 25 April te Helmond, Joanna van der Els. Zij was te Helmond geboren 6 Maart 1862 als dochter van Antonie en Ardina van den Nieuwenhof.
Ferdinandus overlijdt 25 Januari 1929.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:

Johannes, geboren 5 Februari 1884,zie verder VII D.

Maria Gordina, geboren 28 Januari 1885. Zij overlijdt 24 Juli 1885.

Marinus Hubertus, geboren 24 November 1887. Hij overlijdt 4 Maart 1888.

Antonia, geboren 11 October 1891. Zij overlijdt 3 April 1892.

Maria, geboren 16 Augustus 1893.Zij overlijdt 23 April 1895.

Maria Gordina, geboren 5 Juli 1897. Zij overlijdt 29 December 1897.

Godefridus, geboren 4 Mei 1901. Hij overlijdt 28 Juli 1901.

Martinus, geboren 20 November 1886, zie verder VII E.

Antonia Helena, geboren 17 Maart 1899.
Johanna Maria, geboren 28 November 1902.
Maria Johanna, geboren 24 Februari 1906 werd slechts één dag oud en stierf dus 25 Februari 1906.

VI G.

PETRUS, geboren 26 Augustus 1858, huwt 7 Mei 1884 te Helmond met Wilhelmina Peters. Zij was te Helmond geboren 6 Februari 1863 als dochter van Antonius en Francina Honings.
Petrus overlijdt 14 Januari 1922.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:
Johannes Marinus, geboren 24 Juni 1885. Hij overlijdt 27 Juni 1885.
Maria Francina, geboren 26 December 1886. Zij huwt met Wilhelmus Henricus Huybers.
Maria Theodora, geboren 26 November 1888.
Johannes Hubertus, geboren 2 Augustus 1890. Hij overlijdt 11 Maart 1891.
Antonius Marinus, geboren 28 Januari 1892, zie verder VII F.
Anna Theodora, geboren 9 Juli 1894.
Gerardus Cornelis, geboren 14 Mei 1897. Zie verder VII G.

Karel Martinus, geboren 14 Mei 1897, zie verder VII H.
Petrus Franciscus, geboren 30 October 1899, zie verder VII I.
Antonia Francina, geboren 1 October 1901. Zij overlijdt 22 September 1902.
Antonia Francina, geboren 26 Januari 1905.
Wilhelmina Martina Allegonda, geboren 31 Januari 1908.

VI H.

JOANNES, geboren 9 December 1859, huwt 18 Mei 1887

te Helmond met Maria Catharina van Deun. Zij was te Helmond geboren 22 December 1860 als dochter van Cornelis, wever, en Johanna Maria van de Vijfeijken. Maria Cath. van Deun overlijdt 1 Februari 1933.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:
Petrus Cornelis, geboren 4 Augustus 1891. Hij was kleermaker.
Cornelis Johannes, geboren 8 Juli 1893, zie verder VII J.
Maria Antonia, geboren 24 December 1894.
Antonius Leonardus, geboren 25 Mei 1897, zie verder VII K.

VI I.

STEPHANUS JOANNES,geboren 2 Januari 1866, ketelmaker en katoendrukker, huwt 1 Juni 1892 te Helmond met Clara Joanna Maria Hendriks, naaister, geboren 2 Maart 1868. Zij was een dochter van Peter Hendriks bij haar huwelijk reeds overleden en van Clara Maria Christina van Luytelaar.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren, t.w.:
Petrus Hendrikus, geboren 17 Juni 1893,zie verder VII L.
Stephanus Joannes Antonius, geboren 27 Maart 1895.Hij overlijdt 12 September 1895 te München-Gladbach.
Johannes Leonardus, geboren 5 Juni 1897, zie verder VII M

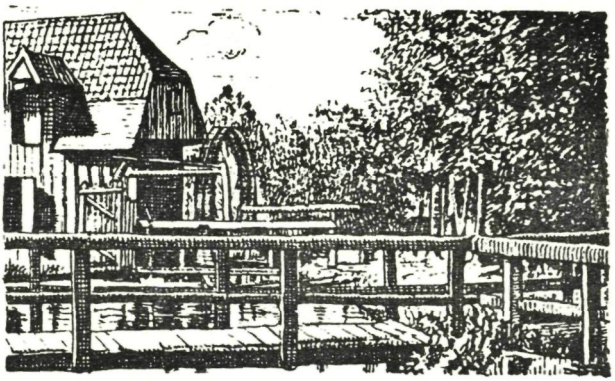

Brug over de Oude Aa/ Ameide aan Watermolenwal

Clara Catharina Petronella, geboren 30 September 1898. Zij overlijdt 29 December 1907.
Antonia Maria, geboren 5 Maart 1900. Zij overlijdt 23 Maart d.a.v.
Antonia Petronella, geboren 4 October 1902. Zij overlijdt 13 Februari 1908.
Leonardus Stephanus, geboren 12 Februari 1905. Hij overlijdt 9 Augustus 1905.

Dit gezin verhuist vaak. Woont o.a. in Woensel,Strijp, Düsseldorf en München-Gladbach.

VI J.

LEONARDUS, geboren 2 Maart 1872,schoenmaker, huwt 29 April 1896 te Helmond met Johanna Maria de Wit,naaister, geboren 17 Februari 1874. Zij was een dochter van Lambertus de Wit, wever, en Petronella Langewouters Leonardus stierf 24 Februari 1958.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:
Antonia Petronella Johanna, geboren 20 Februari 1897, huwt Jac. van Dijk en overlijdt als weduwe te Bakel 11 November 1972.
Lambertus Petrus, geboren 21 November 1898. Hij overlijdt 6 December 1898.
Petronella Theodora, geboren 13 September 1900 en overlijdt 29 September 1900.
Lambertus Petrus Johannes Maria, geboren 7 Februari 1902.
Petronella Catharina, geboren 11 April 1903. Zij overlijdt 26 April 1928.
Petrus Theodorus, geboren 18 Maart 1904. Zie verder VII N.
Johanna Leonarda, geboren 23 April 1905.
Maria Petronalla, geboren 3 Augustus 1906. Zij overlijdt 8 Juni 1907.
Maria Johanna, geboren 24 October 1907. Zij overlijdt 30 Maart 1908.

Johannes Antonius, geboren 20 December 1908, zie verder VII O.
Leonardus Antonius, geboren 25 Maart 1910, musicus.
Catharina Henrica Antonia, geboren 22 October 1911.
Carolina Josephina Maria, geboren 24 Maart 1914.Zij overlijdt 11 April 1914.

VI K.

LEONARDUS, geboren 20 Februari 1871, wever, huwt 12 Juni 1895 te Helmond Maria van Eemeren, spoelster, geboren 23 April 1871. Zij was een dochter van Martin Antoon van Eemeren, wever, en Hendrika van de Leur. Leonardus overlijdt 9 Juni 1937; zijn vrouw Maria van Eemeren was 13 November 1932 overleden.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren, t.w.:
Johannes Hendrikus, geboren 2 Februari 1896. Hij overlijdt enkele dagen later n.l. 7 Februari 1896.
Catharina Maria Hendrika, geboren 25 Maart 1897.
Johannes Wilhelmus, geboren 3 October 1898. Hij overlijdt 9 Maart 1899.
Martinus Johannes, geboren 11 December 1899.
Maria Catharina, geboren 21 September 1901. Zij overlijdt 15 Mei 1902.
Maria Catharina Wilhelmina, geboren 23 Januari 1903. Zij overlijdt 21 April 1941 als echtgenote van Johannes Koolen.
Catharina Maria Francina, geboren 2 April 1905. Zij overlijdt 30 Januari 1907.
Johanna Wilhelmina, geboren 22 Juli 1906.Zij overlijdt 7 Juli 1982. Was gehuwd met 1. Antoon van Rijdt en 2 met Marinus Martinali.
Catharina Francisca Maria, geboren 27 Januari 1908.
Adriana Helena, geboren 22 Februari 1909. Zij overlijdt 16 Maart 1909.
Leonarda Maria, geboren 22 Februari 1909. Zij overlijdt 1 Maart 1909.
Johannes Wilhelmus, geboren 6 April 1910. Hij overlijdt 10 Juli 1910.

VI L.

JOANNES, geboren 30 April 1870, smid huwt 26 Mei 1897 te Helmond met Maria Gertruda van de Kerkhof, spoelster, geboren 18 Juni 1871. Zij was een dochter van Josephus Hubertus van de Kerkhof en Anna Maria van Deursen. Jan den Bok, suisse, oom van de bruidegom was een van de getuigen bij dit huwelijk.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren, t.w.:
Carolus Josephus, geboren 19 September 1898.
Josephina Maria, geboren 18 Maart 1901. Zij overlijdt 7 Januari 1905.
Gerardus Josephus Cornelis Henricus, geboren 21 September 1905. Zie verder VII P.

VI M.

ANTONIUS, geboren 27 Augustus 1875, wever, huwt 21 Februari 1900 te Helmond met Petronella Francisca Spierings, spoelster, geboren 20 Juli 1878. Zij was een dochter van Otto van de Kerkhof en Petronella Cornelia van Dijk.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren, t.w.:
Cornelia Maria Theodora, geboren 2 September 1900.
Eugenia Cornelia Adriana, geboren 21 Januari 1904 te Eindhoven.
Catharina Wilhelmina, geboren 19 October 1905 te Viersen.
Otto Carolus Henricus, geboren 15 Juni 1910 en overleden 1 Juli 1910.
Naar ik aanneem verhuist het gezin 3 Maart 1911 definitief ? naar Strijp.

VI N.

JOANNES, geboren 23 December 1867. Hij was gehuwd met Petronella Smulders. Het gezin vertrekt 7 Maart 1903 naar Strijp.

VI O.

JOHANNES, geboren 28 Maart 1895, huwt Wilhelmina Petronella Peeters, geboren 9 Februari 1900. Zij was een dochter van Hendrikus Peeters en Maria Louisa Goorts. Johannes overlijdt 16 Februari 1978.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren,t.w.:
Johanna Louisa, geboren 9 October 1920. Zij overlijdt 7 Augustus 1921.
Johannes, geboren 19 Januari 1922.
Elisa Maria, geboren 26 Januari 1923.
Hendricus, geboren 22 Februari 1924.
Cornelia , geboren 9 Maart 1926.
Wilhelmina, geboren 4 September 1929.
Johanna Maria, geboren 2 September 1935.

VI P.

ANTONIUS GODEFRIDUS JOSEPH, geboren 22 Maart 1897, huwt met Petronella Adriana Dankers, geboren 14 April 1901. Zij was een dochter van Johannes Hubertus Dankers en Maria Catharina Jacobs.Antonius G.J. overlijdt 12 Februari 1982.
De volgende kinderen werden te Helmond geboren, t.w.:
Johannes Hubertus, geboren 15 October 1922.
Hubertus Hendrikus, geboren 8 Juni 1929.

De VIIe Generatie.

VII A.

JOHANNES FRANCISCUS, geboren 2 Augustus 1883, katoendrukker, huwde te Helmond 20 November 1905 Johanna, Wilhelmina Koopmans. De bruid was 24 jaar oud en een dochter van Johannes Koopmans, smid en Francisca van de Eerenbeemt. Johannes Franciscus overlijdt 9 Nov. 1956.

De geboortes van de volgende kinderen heb ik in Helmond gevonden, t.w.:

Francisca Sophia Johanna, geboren 7 October 1906. Zij overlijdt 28 December 1907.
Johannes Petrus, geboren 13 April 1908.
Franciscus Josephus Antonius, geboren 24 April 1910. Hij overlijdt 24 Febr. 1913.
Josephus Johannes Wilhelmus, geboren 21 September 1911.
Antonius Petrus Johannes, geboren 22 Januari 1913.
Petrus Franciscus Maria, geboren 1 October 1914.
Johanna Francisca Elisabeth, geboren 31 Augustus 1916.
Franciscus Wilhelmus, geboren 11 Augustus 1918.

V II B.

PETRUS MATHIAS JOHANNES, geboren 26 Februari 1896, huwt Maria Hendrika Koolen, geboren 23 November 1897 te Helmond. Zij was een dochter van Arnoldus Koolen, wever, en Henrica Gertruda Verouden.
Ik kon nog de geboorte in Helmond vinden van:
Johannes Mathias Gerardus, geboren 4 Maart 1928.

VII C.

JOHANNES, geboren 4 Mei 1888, huwt Theodora Francina van de Waterlaat. Zij was geboren 15 Maart 1893 te Helmond als dochter van Wilhelmus van de Waterlaat en Maria Francina Willems. Johannes overlijdt 14 October 1938.
Ik kon nog de geboorte vinden in Helmond van:
Francina Josina, geboren 14 October 1938.

VII D.

JOHANNES, geboren 5 Februari 1884, wever, huwt met Maria Margaretha van Rijt, geboren 19 Februari 1884. Zij was een dochter van Henrica.. van Rijt en Petronella van Hout.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:

Johanna Petronella,	geboren 1 November 1907.
Henricus,	geboren 12 November 1908. Hij overlijdt 21 Augustus 1909.
Ferdinandus,	geboren 3 Februari 1910.
Petronella Johanna Francisca,	geboren 4 October 1911.
Hendrica Johanna,	geboren 1 Maart 1913. Zij overlijdt 30 Augustus 1914.
Johannes,	geboren 22 Februari 1916.
Antonia Maria,	geboren 18 Maart 1918. Zij overlijdt 6 November 1918.
Petrus,	geboren 4 Juli 1922.

VII E.

MARTINUS, geboren 20 November 1886, huwt Francisca Vogels, geboren 29 Juli 1887. Zij was een dochter van Johannes Vogels, wever, en Theodora Spierings.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:

Ferdinanda Theodora,	geboren 4 Juni 1915.
Johannes Franciscus,	geboren 3 December 1916. Hij overlijdt 15 December 1920.
Johanna Henrica,	geboren 27 Juli 1918.
Theodora Godefrida,	geboren 29 December 1919.
Johanna Regina,	geboren 23 December 1922. Zij huwt Petrus Johannes van Bokhoven.

VII F.

ANTONIUS MARINUS, geboren 26 Januari 1892, huwt Anna Maria Godefrida van der Linden, geboren 5 April 1892. Zij was een dochter van Theodorus van der Linden en Anna Maria Petronella van den Reek. Antonius Marinus overlijdt 13 Maart 1958.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:

Maria Petronella,	geboren 26 Januari 1918.
Petrus Theodorus Joseph,	geboren 12 Februari 1919. Hij overlijdt 17 Aug.1936.
Theodorus Wilhelmus,	geboren 19 Juli 1920.
Antonia Petronella,	geboren 19 Februari 1926.
Wilhelmina Johanna,	geboren 19 Februari 1926.
Petronella Johanna,	geboren 26 October 1929.

VII G.

GERARDUS CORNELIS, geboren 14 Mei 1897, huwt Elisabeth Maria Cornelia van Lieshout, geboren 8 Mei 1898.
Zij was een dochter van Petrus Joannes van Lieshout en Francisca Petronella van Sitterd.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:

Petrus Johannes Cornelis,	geboren 14 October 1922. Hij overlijdt 17 Oct.1922.
Francisca Wilhelmina Cornelia,	geboren 3 September 1923.
Wilhelmina Antonia Cornelia,	geboren 16 Januari 1925.
Godefrida Josephina Cornelia,	geboren 21 Mei 1927.
Petrus Gerardus Cornelius,	geboren 19 Maart 1929.
Antonius Cornelius,	geboren 26 Juni 1930.

VII H.

KAREL MARINUS, geboren 14 Mei 1897, huwt Johanna van Keppelen geboren 20 December 1900 te Uden.
Karel Marinus overlijdt 14 Februari 1966.

Ik vond de geboorte van:
Petrus Gerardus, geboren te Helmond 16 October 1926.

VII I.

PETRUS FRANCISCUS, geboren 30 October 1899, huwt Theodora Josephina Abels, geboren 5 Juli 1899. Zij was een dochter van Petrus Franciscus Abels en Godefrida van Hoof.
Petrus Franciscus stierf 2 Augustus 1964.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:

Petronella Francisca,	geboren 30 October 1925.
Franciscus Wilhelmus,	geboren 4 Juli 1927.
Wilhelmina Godefrida,	geboren 24 Augustus 1929.
Godefrida Antonia Maria,	geboren 1 Mei 1931.
Antonius Adam,	geboren 30 September 1933.
Theodorus Joseph,	geboren 18 Maart 1935.

VII J.

CORNELIS JOHANNES, geboren 8 Juli 1893, huwt Johanna Maria Senders, geboren 18 September 1895. Zij was een dochter van Johannes Jacobus Senders en Johanna Maria Verbakel.
Cornelis Johannes overlijdt 8 Februari 1964.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:

Johanna Catharina Francisca,	geboren 20 Mei 1921.
Catharina Johanna,	geboren 16 Juni 1927.
Johannes,	geboren 28 December 1928.

VII K.

ANTONIUS LEONARDUS, geboren 25 Mei 1897, huwt Theodora van de Ven, geboren 6 Juni 1901.

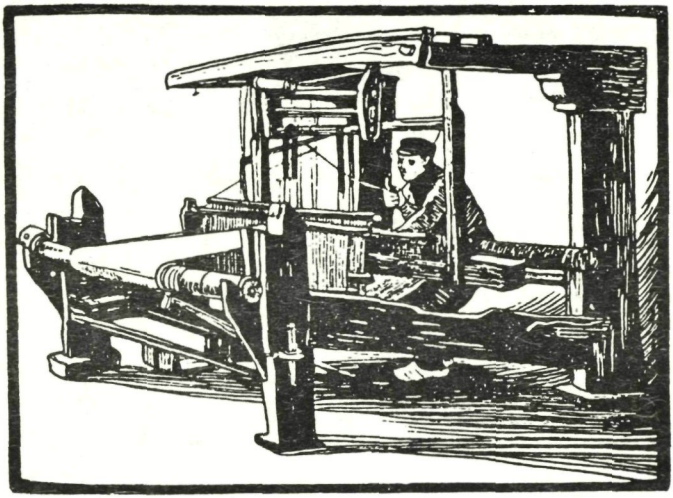

Wever aan weefgetouw

VII L.

PETRUS HENDRIKUS, geboren 17 Juni 1893, huwt Maria Ardina Verhofstadt, geboren 5 Augustus 1894 te Gemert. Petrus Hendrikus overleed 31 December 1977.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:
Marinus Johannes, geboren 18 Juli 1916. Hij huwt Antonia van Stiphout.
Clara Wilhelmina, geboren 15 October 1917.

VII M.

JOHANNES LEONARDUS, geboren 5 Juni 1897, huwt Johanna Margaretha Huberta van Hoof, geboren 8 Januari 1896.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:
Stephanus Godefridus, geboren 4 Juli 1921.

Gordina Clara, geboren 26 Augustus 1928.
Klara Arnolda Frieda, geboren 26 Maart 1932.

VII N.

PETRUS THEODORUS, geboren 18 Maart 1904, huwt M.C. Nolens.
Petrus Theodorus overlijdt 3 Juni 1975.

VII O.

JOHANNES ANTONIUS, geboren 20 December 1908, huwt Josephina Petronella Johanna Boers, geboren 1 October 1910.
Johannes Antonius stierf 8 Augustus 1978 te Houston Texas, U.S.A.
De geboorte van de volgende kinderen heb ik in Helmond kunnen vinden, t.w.:
Leonardus Lambertus Johannes, geboren 11 December 1936.
Annie, geboren 2 Juli 1939. Zij overlijdt 2 Juli 1941.

VII P.

GERARDUS JOSEPHUS CORNELIS HENRICUS, geboren 21 September 1905, huwt 1) Louise Tehodora Maria Prijs, geboren 18 Juni 1909 te Schönigsdorf
2) Geertruida Antonia Kweens.

Gerardus Josephus Cornelis Henricus overlijdt 26 November 1971.

In Helmond vond ik nog de geboorte van:
Maria Johanna Godefrida, geboren 5 Januari 1934.

Einde.

A.J.Bodemeijer
Noordende 36
5701 SR Helmond.

Helmond Monumentaal

DE GEMEENTELIJKE MONUMENTENLIJST.

Giel van Hooff

15 Mei 1985 werd de gemeentelijke monumentenlijst min of meer officieel gepresenteerd. Er werd een expositie hierover geopend waarbij tegelijkertijd een boekje verscheen met een overzicht van 47 monumenten.

Dit overzicht, dat trouwens ook in 'De Vlasbloem' zal verschijnen, bestaat uit een korte inleiding van 6 pagina's , een overzicht van de monumenten - voor ieder monument één pagina met daarop een recente foto en een korte toelichting - en tot slot een verklarende woordenlijst.

De inleiding is de ongewijzigd overgenomen toelichting - zij het zonder voetnoten - zoals die al bij een eerder ontwerp diende. De geschiedenis van de Helmondse monumentenzorg is nu niet direct een voorbeeld van alert en enthousiast optreden geweest. Natuurlijk heeft daarbij een rol gespeeld dat tot voor kort 19e- en 20e - eeuwse objecten en daarvan moet Helmond het hebben, niet gauw als monument werden onderkend. Maar de mogelijkheden om tot een zelfstandig gemeentelijk monumentenbeleid te komen -naast het rijk en de provincie- is pas laat gebruik gemaakt. In 1976 wordt een eerste commissie ingesteld om een monumentenlijst op te stellen, bijna tien jaar later is het dan zover. Vreemd genoeg heeft bij mijn weten, de Heemkundekring als instelling nooit deel uitgemaakt van de monumentencommissie. De belangrijkste opdracht voor de commissie was de samenstelling van een lijst, en daar voor zijn de kriteria overgenomen van de inventarisatiecommissie Brabantse monumenten. Erg duidelijk zijn deze kriteria niet: een eerdere commissie kwam met dezelfde kriteria tot een lijst van 70 monumenten in Helmond.

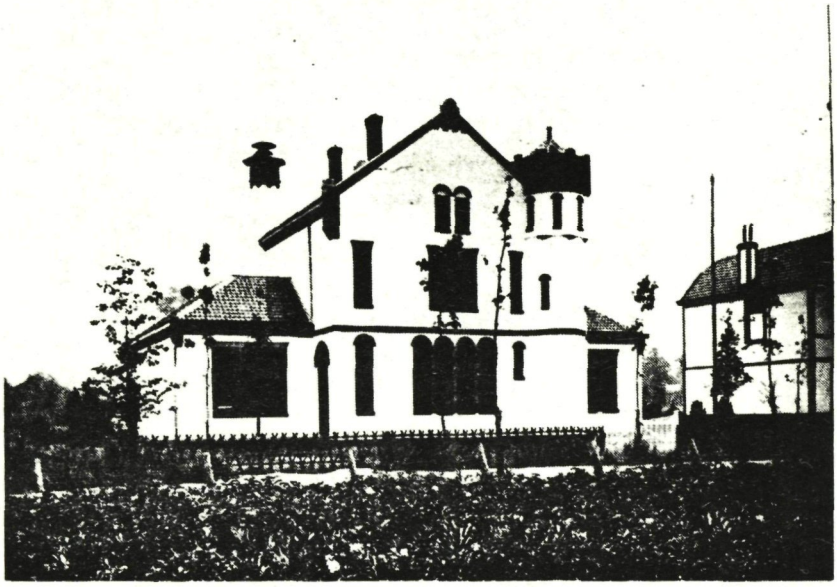

Eén voorbeeld van de vele verdwenen monumenten: de oude Wilhelminaschool; een ontwerp van Ir.Kam uit 1902

De nu gepresenteerde selectie is dus in zekere zin een min of meer willekeurige greep uit een voorselectie. De keuze is beperkt: er is al een hele hoop gesloopt en verdwenen en wat er nog over is, is niet allemaal in beste staat (denk maar aan 't goedkoop winkeltje' - dat trouwens op de lijst ontbreekt -, het Ketsegangske en het pand Markt 32). Helmond is altijd een weinig welvarend nijverheidscentrum geweest en vóór de 19e eeuw van geringe omvang. Vóór de industralisatieperiode en standsuitbreiding in de 19e eeuw zijn er weinig 'monumentale' panden gebouwd, laat staan bewaard gebleven. De oudste en meest interessante gebouwen zijn al in 1961 en 1976 op de rijksmonumentenlijst geplaatst. De commissie moest zijn keuze vnl. uit 19e en 20e -eeuwse materiaal doen. Uit de toelichting worden we niet veel wijzer waarom juist een bepaald object 'uitverkoren' is. Herenhuizen vormen de hoofdmoot van de lijst. Hoewel van sommige

gebouwen de volledige bouwgeschiedenis en de oorspronkelijke opdrachtgever of bestemming niet bekend/vermeld is, kun je ongeveer de 25 panden op de lijst tot de categorie villa/herenhuis rekenen. Verder bevat de lijst een zestal winkel/horecapanden, een zelfde aantal (land) arbeidershuisjes, drie openbare gebouwen (poortgebouw de Wiel, RHBS, Kantongerecht), twee kerkelijke gebouwen (de O.L.Vrouwekerk en de Houtse Pastorie) en vier terreinen (drie begraafplaatsen en het gebied 'Binderen') Opvallend is de afwezigheid van boerderijen en industriële gebouwen. Molens telt het grondgebied van de gemeente weliswaar niet meer, maar er zijn natuurlijk daarnaast wel enkele interessante oudere industriële gebouwen aan te wijzen: De voorgevel van het oude fabriekscomplex van Kaulen en Carp (mét gevelsteen) uit 1850 aan de Kanaaldijk N.W.

De commissie heeft blijkbaar vooral in Helmond rondgekeken: slechts twee objecten uit Stiphout en één uit Mierlo-Hout zijn de moeite waard gevonden om opgenomen te worden. Brouwhuis is helemaal niet vertegenwoordigd. Verder draagt de lijst een sterk 19e-eeuws stempel. Afgezien van het complex Binderen en een achttal 20e-eeuwse monumenten bestaat de rest van de lijst uit 19e - eeuwse objecten. Het jongste monument stamt uit 1930 (villa Van Thiel-Coovels, Aarle-Rixtelseweg). Het is mij hierbij niet duidelijk waarom de commissie wel deze villa heeft uitgekozen en bijvoorbeeld niet enkele specifieke staaltjes van volkswoningbouw - uit dezelfde periode waarmee Helmond toen internationaal bekendheid bereikte - (zoals het complex tussen Willem Prinzenstraat en Dijksestraat). Het is niet mijn bedoeling om hier de keuze van de commissie aan te vechten. Ik denk dat de Heemkundekring samen met andere geïnteresseerden deze lijst eens goed moet gaan doorspitten en naarstig moet gaan rondkijken wat nog best wel de moeite van het bewaren waard is en op de lijst ontbreekt. Welke objecten zijn bijvoorbeeld van de eerste lijst geschrapt en zijn daar geen belangrijke onder ? Wat te denken bijvoorbeeld van 'Rust-Roest'?

Mijn indruk is dat er een soort compromislijst tussen de afdelingen cultuur en publieke werken tot stand is gebracht, waarbij practische haalbaarheid in verband met bestemmingsplannen e.d. zeker zo belangrijk is geweest als monumentale waarde.

Tot zover de lijst, nu de presentatie in de vorm van het hier besproken boekje. De visuele presentatie bestaat uit 1 recente foto van de buitenkant van elk object: (oude) plattegronden, ontwerptekeningen en afbeeldingen ontbreken in de uitgave. Zodoende blijft er een voorstelling van interieur, ligging en uiterlijk slechts mogelijk aan de hand van de toelichtende tekst. Deze is echter erg summier gehouden.
Er wordt bij elk object -voor zover bekend- de architect en het oprichtingsjaar/periode gegeven ,waarna een zeer korte toelichting volgt met betrekking de bouwgeschiedenis, de gebruikers in de loop der tijden, en de belangrijkste architectonische kenmerken. Een probleem dat de samensteller(s) mijn inziens niet geheel bevredigend hebben opgelost is de datering van de bouw van de panden. De meeste gebouwen zijn gekozen op hun uiterlijke waarde (vnl. de voorgevel) en het lijkt me dan ook logisch om voor de datering het jaar te geven waarop de afgebeelde voorgevel de meest typische kenmerken heeft verkregen. Zo worden een/tweetal 16e- eeuwse panden opgevoerd (nos.12 en 17 van de lijst) - wat zij oorspronkelijk ook wel geweest zullen zijn - maar met een onmiskenbaar 19e- eeuws uiterlijk. De preciezere bouwgeschiedenis kan dan nog altijd in de toelichting vermeld worden. De toelichting had, wat mij betreft, wel wat uitvoeriger gemogen. Uiteraard is van lang niet alle panden de hele bouwgeschiedenis te achterhalen, maar ik heb het idee dat er met wat meer speurwerk en via contacten met de huidige eigenaars/bewoners best wel wat meer gegevens boven tafel zouden kunnen komen. Van slechts negen panden is bijvoorbeeld de architect vermeld. Ik verwacht dat bij verder onderzoek/navraag zeker van meer recente panden (zoals de nos. 1 en 2) toch wel de architect

achterhaald kan worden. Ook in de collectie bouwtekeningen van Ir.J.B.Kam moeten nog panden terug te vinden zijn (het ontwerp van no.4 - woning architect Dille, Eikendreef -) lijkt mij bijvoorbeeld mogelijk ook van zijn hand). Ook over de pastorie op 't Hout (no.6) lijken mij, meer gegevens achterhaald te kunnen worden: Als ik het boek 'Honderd jaar St.Lucia' (pg.14 en 18) goed begrijp -helemaal duidelijk is het niet- dan staat deze pastorie nog steeds op dezelfde plaats als de pastorie ontworpen in 1884 door J.W.v.d.Putten en in dat jaar ook in gebruik genomen.

Verder zou ik Huize 'Karelstein' (no.7) eerder rond 1830 dan rond 1840 situeren. De 'Tabel der gekozen punten' (aanwezig op het streekarchief Z.O.Brabant) van de gemeente Aarle-Rixtel, d.d. 10 juni 1830 meldt op die plaats ' een nog nieuw weldoortimmerd steenen gebouw of heerenhuizing met zeer ruime zo boven als beneden vertrekken, stal en koetshuis annex ! Het pand van de Stichting Welzijn Helmond (Kerkstraat, naast het 'protestant kerkje') lijkt me uit 1892 (Bouwvergunningen 1890-1910) en de winkel van Foederer (naast Lambertuskerk) lijkt me, in de huidige vorm en gezien de sjieke voorgevel, wel wat luxe en groot als kosterswoning.

Wat het Ketsegangske betreft zit ik nog steeds met smart te wachten op een goede naamsafleiding.
Het is dus in iedergeval niet genoemd naar zijn oorspronkelijk bouwheer, want dat was bakker J.Coppens. Wellicht dat ene Kets (later) eigenaar/bewoner is geweest ? De voorgevel van pand 22 (bank op de Markt) is uiteraard niet van Royakkers en uit 1884. Het doktershuis op de Markt (no.25, naast de bibliotheek) is vermoedelijk per ongeluk 1865 i.p.v. 1895 (volgens mij) gedateerd. In ieder geval is het van ná 1890, want Ir. Kam kwam pas in 1889 in Helmond te wonen. De villa van Royakkers op de Mierloseweg no.30, lijkt me niet direct een opdracht van Kam: het lijkt me zijn stijl niet en bovendien komt het me vreemd voor dat hij pal naast zijn eigen huis een andere villa neerzet. Huize

'De Raymaert'(no.31, het stamhuis van de houthandelsfamilie Raaymakers)lijkt me in de huidige vorm in 1899 te zijn ontstaan. (9 februari 1899 vindt de aanbesteding plaats door Johs. Raaymakers van een woonhuis met warande en bijgebouwen), Molenstraat 76 (no. 33) is -dacht ik- een opdracht van de fabrikant Willem F.van Vlissingen en droeg als naam 'Slamat Datang' (zie verkoopadvertentie 15 februari 1899).

Tot slot lijkt het me verkeerd om de boswachterswoning op de hoek van de Warandelaan/Rooseveltlaan (no. 40) als een villa te beschrijven.

Hopelijk leidt deze lijst tot een verdere stimulans voor het Helmondse monumentenbeleid. En moge het ook tot verder onderzoek leiden: alle genoemde panden hebben hun eigen geschiedenis, die soms maar al te boeiend is. Wachten totdat de stenen spreken lijkt me te laat, hier ligt nog een veld voor onze heemliefhebbers !

ons prima geskooldt, intellegend en betrauwbaar personeel gunt oe unne fijne vakantie en tot kiek in dun herfst !